

LA RECERCA DOCUMENTAL A LA SÈRIE FOTOGRAFIES

Jordina Sabata i Núria Roca
Departament de Documentació de
Televisió de Catalunya

1. EL PROGRAMA FOTOGRAFIES

La sèrie documental titulada [Fotografies](#) produïda per TV3 i dirigida per Toni Tortajada i Joan Gallifa, té per objectiu treballar sobre tres elements: la realitat, la mirada del fotògraf i la tècnica que ens permet fer aquesta mirada sobre la realitat, amb una perspectiva històrica, què i com hem mirat a través de la fotografia al llarg de la història i en l'actualitat. Al llarg de [26 capítols](#) de 25 minuts de durada es tracten els diferents gèneres fotogràfics: el fotoperiodisme, el retrat, la fotografia documental, policial, publicitària, esportiva, animal, nocturna, street photography, paisatgística i artística, entre d'altres. El presentador acompanya els fotògrafs actuals per descobrir com treballen i enregistra "l'acte fotogràfic", i compara aquesta mirada fotogràfica contemporània amb la de fotògrafs clàssics. En cada capítol es dóna cabuda també a la participació de fotògrafs aficionats, es donen consells tècnics i es presenten algunes curiositats de la història de la fotografia que involucrin un fotògraf, el territori i la història del país. I es convoca la participació dels espectadors demanant-los fotografies i mostrant-les al programa i al seu [web](#). El [Facebook](#) del programa va aportar la interacció directa amb l'espectador.

2. LA TASCA DEL DOCUMENTALISTA

El documentalista audiovisual és present en l'etapa primària del projecte, la pre-producció. En aquesta etapa es perfila la idea, els objectius, l'argument o fil conductor i el guió. És aquí també on es comença la investigació. El documentalista reuneix totes les dades referents al tema per mitjà de recerques de documents escrits (llibres, articles de premsa, revistes), fotogràfics i fílmics. Es consulten diversos recursos i fonts, arxius, museus, col·leccions, galeries i catàlegs incorporant les eines que ens ofereixen les noves tecnologies, com les llistes de distribució especialitzades o les xarxes socials (AMIA List, Flickr, LinkedIn). Un cop el guió està enllestit comencen les gravacions.

La post-producció és l'últim pas dins la realització del programa. Es previsualitza el material gravat per seleccionar les seqüències i s'editen, ordenant els diferents plans i escenes segons el guió. S'hi incorporen els efectes visuals, els efectes de so, les locucions en off, la música i els crèdits. Paral·lelament a l'edició del vídeo, el documentalista i el productor gestionen conjuntament els drets de les imatges d'arxiu i fotografies que s'inclouran al programa cenyint-se al pressupost assignat. Es redacten contractes de condicions d'ús i es fan signar als propietaris i/o autors del material (cal recordar que la legislació sobre la propietat intel·lectual és diferent a cada país).

Un cop el programa s'ha emès per televisió, el documentalista en fa l'anàlisi documental. Com a responsable de la gestió del coneixement, el documentalista descriu el contingut del programa, anota les paraules clau per a la seva futura recuperació i incorpora a la base de dades de fonts del Departament de Documentació els arxius consultats i les fotografies localitzades en l'elaboració del programa per a la seva reutilització en projectes futurs.

3. LA RECERCA DOCUMENTAL

Durant el procés de producció de la sèrie s'han consultat nombrosos arxius i recursos i s'ha localitzat un gran volum de documents fotogràfics.

Com exemple pràctic explicarem el procés de recerca del capítol dedicat a la Fotografia Policial i forense. És la fotografia que deixa constància dels delictes, per investigar-los o simplement per identificar les persones. Té per objectiu la documentació gràfica de la investigació policial: retrata el lloc dels fets registrant de forma metòdica, amb exactitud i nitidesa cada indici de la investigació dels fets delictius. No hi ha intenció periodística ni tampoc mirada intencionada del fotògraf. Però al marge del seu caràcter, diguem-ne sòrdid, la fotografia policial no deixa de ser una font documental que aporta molta informació del moment històric, i pot arribar a sorprendre a qui la descongui. Quan hom s'hi submergeix acaba tenint la sensació que són fotos que van més enllà de la funció per la qual van ser fetes. Sense que en sigui la seva intenció acaben revelant molta informació de la societat i del moment històric.

Una primera fase de la recerca és la prospecció de possibles fonts sobre el tema que permetin la immersió, la possibilitat de documentar-se i també, obrir possibles vies d'investigació. Nosaltres vam començar fent un primer sondeig al Servicio de Estudios Históricos de la Guardia Civil. A la llum de la resposta que vam obtenir sembla que no ha quedat constància fotogràfica de l'activitat de la Guàrdia Civil dintre de la Institució. Ens van enviar quatre fotos sense datar.

Conducció de presos en ferrocarril. Servicio de Estudios Históricos. Guardia Civil

Formando una sumaria. Servicio de Estudios Históricos. Guardia Civil

3.1 Agència EFE

En la línia de sondeig de fonts, vam consultar la [Fototeca d'EFE](#). Moltes de les fotos que hem editat i emès, al llarg de la sèrie, han estat servides per l'agència. Com a gran banc d'imatges que és, amb més de 13 milions de fotografies de contingut històric, conté gran part de la memòria d'Espanya des de mitjans del XIX fins a l'actualitat. El fons històric s'ha anat digitalitzant i posant a l'accés mica en mica. Entre les seves col·leccions trobem, per exemple, la del fotògraf Díaz Casariego. Un dels grans reporters gràfics espanyols que va treballar a *Mundo Gráfico* i l'obra del qual va resultar oculta durant molts anys. A la seva col·lecció s'hi poden trobar moltes fotografies relacionades amb temes policials, tan pel què fa a casos criminals i delinqüència, com de fets

històrics de caire polític i social, com per exemple, la repressió policial d'uns vaguistes.

Crimen de la encajera. Madrid, 1932. EFE/Díaz Casariego

Sucesos de Castilblanco. Badajoz, 1931. EFE/Díaz Casariego

adquisicions centrat en la història de la medicina per, mica en mica, anar ampliant els centres d'interès a temes com la guerra, el crim, la mort, les malalties, la història dels jueus, l'esclavisme, el racisme. Algunes de les fotos que es poden veure al seu web també les podem trobar en llibres publicats per ell mateix.

Quan el vam contactar demanant-li fotografies relacionades amb el crim i la investigació policial, el Dr. Burns ens va permetre accedir a una secció del seu web [Crime and Punishment-Police Action](#), i així vam poder veure fotografies que no estan accessibles al públic general.

State Police with the Ku Klux Kan, 1928. The Burns Archive

3.2 The Burns Archive

Pel què fa als arxius internacionals, un descobriment particularment interessant va ser el [Burns Archive](#) de Nova York. L'havíem descobert i utilitzat quan buscàvem fotografies post-mortem del XIX per el capítol de [fotografia familiar](#). És una col·lecció privada de fotografia creada per un oftalmòleg que ha deixat la pràctica mèdica per dedicar-se a la de col·leccionista. Té un milió de fotografies antigues que inclouen daguerrotips, ambrotips, ferrotips i àlbums personals d'un període des de 1840 fins a l'actualitat. Animat per la seva creença que la fotografia és sovint més verídica que qualsevol text històric, el doctor va iniciar les seves

A thief poses with his equipment, 1931. The Burns Archive

Illinois first woman sheriff takes aim, 1920.
The Burns Archive

3.3 The Sidney Justice & Police Museum

La col·lecció de fotos més completa i accessible la vam trobar al [The Sidney Justice & Police Museum](#) a Austràlia. Aquesta col·lecció conté uns 130 mil negatius que parlen de la història social de la llei amb fotografies forenses del crim a Nova Gal·les del Sud entre 1912 i 1964. Mug shots o fitxes policials dels detinguts fetes a comissaria, fotografies dels registres, de les investigacions, escena del crim, objectes, proves.

Walter Smith, 1924. The Sidney Justice & Police Museum

William Stanley Moore. The Sidney Justice & Police Museum

Nelly Cameron, 1930. The Sidney Justice & Police Museum

3.4 Unidad de la Policía Científica

La segona fase de la recerca comença quan el guionista completa el text del guió. La recerca pren cos i s'acota. El director estableix les prioritats, sorgeixen les peticions explícites. Es llisten els documents escrits, les imatges en moviment o les fotografies que han d'il·lustrar el text i que s'han d'inserir en les diverses seqüències del guió. Per explicar la vessant històrica de la fotografia policial, l'equip es va desplaçar fins al complex policial de Canillas, a Madrid, on es troba la [Unidad de la Policía Científica](#). I allí vam saber que, en un racó d'aquest edifici, es guarden, en diverses calaixeres, les ressenyes

policials amb les cares dels detinguts espanyols dels últims cent anys.

A Espanya la identificació policial dels criminals va començar amb el sistema antropomètric creat pel francès Alphonse Bertillon que consistia en la identificació del delinqüent per les seves mesures antropomètriques.

El primer gabinet antropomètric d'Espanya nasqué a Barcelona el 1895. Nosaltres en vam trobar un únic testimoni fotogràfic pel reportatge al fons Brangulí de l' [Arxiu Nacional de Catalunya](#) i ho vam completar amb fotografies de la col·lecció del Departament de la Policia de Nova York que es guarda a la [Library of Congress](#).

Gabinet antropomètric de l'Escola de Policia de Barcelona el dia de la inauguració del curs. Barcelona, 1911. Arxiu Nacional de Catalunya/Brangulí

Taking Bertillon measurements. New York City Police Department. Library of Congress

L'any 1911-1912 comença a funcionar el Servicio de Identificación Dactiloscópica, que afegeix la fotografia a la ressenya dels detinguts (targetes alfabètiques i dactiloscòpica),

L'any 1921 el Gabinete de Identificación de Madrid es transforma en Gabinete Central i s'obliga per llei als Gabinetes de províncies a remetre al Central un duplicat de les fitxes obtingudes dels detinguts (els negatius es conservaven a les diferents unitats policials d'Espanya). Això ens permet prendre consciència del valor històric dels quasi 30.000 documents que guarden els calaixos. Sembla que en diferents moments de la història d'Espanya alguns caps van ordenar la destrucció de negatius per disposar de més espai, i desgraciadament s'han perdut molts d'aquests documents històrics. No és un arxiu accessible i no està obert a la investigació. I tanmateix, entenem que les ressenyes policials dels detinguts, per exemple, durant el període franquista, podrien contribuir a la reconstrucció de la memòria històrica.

3.5 Les fotografies del DNI

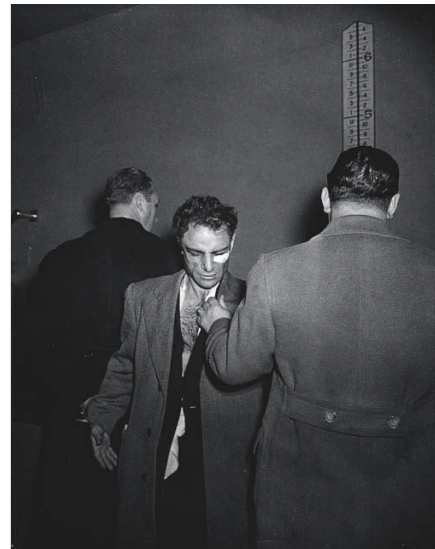
Seguint amb la vessant històrica, el guió ens apropa a la fotografia del DNI. S'instaura l'any 1951, quan l'ús de les càmeres fotogràfiques no estava estès. La gent va haver de començar a fer-se fotos pel carnet. I no a tots els pobles hi havia fotògrafs. L'equip investiga el cas del fotògraf de Sort Maties Rafel que va anar de poble en poble del Pallars Sobirà per retratar els seus habitants. La seva filla Roser Rafel, testimoni del programa, de ben joveneta ja li feia d'ajudant. I quan el pare va morir, el 1961, ella va agafar el relleu del negoci. A l'[Arxiu Comarcal de Sort](#) s'hi guarda el llegat de la nissaga.

3.6 El clàssic internacional

A cada capítol de la sèrie s'ha fet referència a un fotògraf clàssic internacional. Un homenatge imprescindible als "mestres". El fotògraf Wegee va ser l'escollit en el cas de la fotografia policial. És el famós pseudònim d'Arthur H. Fellig, fotògraf i

reporter gràfic de notícies especialitzat en documentar l'ambient als carrers de Nova York de nit, mostrant escenes de crims, víctimes d'accident de tràfic, operacions i detencions policials, o tasques d'extinció d'incendis dels bombers. Els drets d'autor de la seva obra els gestiona [Getty Images](#) i al seu web s'hi pot trobar una extensa i fascinant col·lecció de [Weegee\(Arthur Fellig\)/International Center of Photography](#)

@Weegee. Booked on Suspicion of Killing a Policeman, 1939

@Weegee Shame Of Arrest, 24 25th January 1945

4. CONCLUSIONS

A la xarxa existeixen molts portals i webs d'arxius fotogràfics, galeries i museus que aporten informació sobre recursos i eines de consulta en línia. Internet ha estat una eina de gran utilitat per descobrir col·leccions fotogràfiques pel programa. Després de consultar-les per la sèrie documental Fotografies, hem constatat que al nostre país queda encara molt per fer tant en el procés de digitalització de les col·leccions com en la seva divulgació per la xarxa. Els centres disposen de pocs recursos humans i econòmics pel tractament, la difusió i la preservació de fons fotogràfics. Però cal remarcar la importància d'anar incorporant fons privats i de fotògrafs en centres que en puguin assegurar la conservació i difusió. El nostre repte en la recerca ha estat justament on trobar determinades fotografies i l'ajuda dels responsables dels centres i arxius ha estat molt valuosa.

En aquest sentit, seria molt convenient i positiu fomentar la col·laboració en forma d'acords i convenis entre Televisió de Catalunya i els diversos arxius. Una col·laboració que permeti impulsar conjuntament la divulgació del patrimoni fotogràfic i filmic i vetlli també per a la seva protecció, per tal que els béns siguin preservats degudament i usats com a objecte d'estudi.

La situació internacional és força diferent i es dona la paradoxa que es poden consultar arxius estrangers sense desplaçaments però que n'hi ha pocs de locals accessibles online.

Creiem que seria interessant l'elaboració d'una base de dades de col·leccions fotogràfiques territorialment el més àmplia possible. Una base de dades dirigida al professional i a la comunitat científica però també al públic en general que contingui les imatges en baixa resolució, que s'actualitzi periòdicament i que permeti la consulta dels fons i la selecció dels temes del seu interès. Un portal en aquest sentit

aproparia la fotografia al gran públic, la popularitzaria i n'ajudaria la difusió. Internet ens ofereix una eina molt vàlida per treure les col·leccions a la llum.

S'hauria d'aprofitar la feina que ja s'està fent des de diferents centres per contribuir a projectes europeus com ara Europeana per unificar, reforçar i promoure el paper de la fotografia i afavorir-ne el seu ús i estudis d'investigació.